بله دیوه

د

گل پا چا الفت

جرمنی ۲۰۱۱ میلادی کال

www.ulfat.de

فهرست

سر لیك:	مخ:
خپله ژبه	۱-۲
خپل ملیت ساتل	۲-۳
حرکت او ویښتوب	۴
لوئیدل او جدیت	۵-۶
پوره ژوندون	۷-۸
د ژوند مقصد	۸-۱۰
ګڼل	۱۰-۱۱
زړه او سترګې	۱۱-۱۲
زه دې پیژنم	۱۲
حقیقت	۱۳-۱۴
دمحبت رڼا	۱۴
شعر اوادب	۱۴-۱۵
شاعر او عالم	۱۵-۱۷
دتورې رڼا	۱۷-۱۹
خوږژوند	۲۰-۲۱

بسم الله الرحمن الرحيم

خپله ژبه

دغه لمر چې پاس په آسمان کې زموږ دپاسه ځليږي اوپخپل نوراو حرارت دځمکې دمخ په بوټو او ژونديو شيانو کې دنشوې نما قوت پيداکوي همدغه شان يو بل معنوي لمرهم شته چې وړانګې اوپلوشې يې دانسان په زړه او دماغ وليږي او له انعکاس څخه يې افکار او خيالات پيداکيږي، دا افکار يا خيالات چې د الفاظو او کلماتوپه جامه کې ځرګندشي نطق، خطابه، شعر موعظه، نصيحت او داسې نو ورته ويل کيږي چې داټول دژبې ترعمومي عنوان لاندې راځي او انسان ورباندې له نورو حيواناتو امتياز پيداکوي.

نوويلی شو چې زموږ الفاظ او کلمات تش هغه اصوات نه دي چې له مرغانو او نورو حيواناتو اوريدل کيږي، بلکه دا زموږ دزړه غږ او د فکر فانوس دی چې زموږ فکري رڼا او نور زياتوي او موږ په همدغه وسيله کولی شو چې يودبل په مقصد پوه شو اويوله بله فکري او معنوي استفاده وکړو. دابايد موږ ومنو چې که انسان دنطق او ويناقوت نه لرلی او دافکار و او خيالاتو د جريان د پاره يې دا مجرا نه درلودی هيڅکله به دغه ذهني او عقلي ارتقا نه وه کړې اونه به يې له نورو حيواناتو دومره توپير درلود. نو زموږ ويناکه څه هم د هغې رڼا زيږنده ده چې له يوه ډير لوړاسمانه زموږ ذهن ته رابنکته کيږي مګر ددې رڼا په زياتوالي کې زښت ډيرتاثير اودخل هم لري چې بايد په ډيرزيات اهميت ورته قايل شو.

داهم بايدوويل شي چې ددغه معنوي لمر فيضان چې انسان ورځنې فکري رڼا اخلي اوژبه ورځنې پيداشويده، دا هم لکه دابل لمرد مناطقو اوملکتو دجغرافيوي وضعيت په لحاظ مختلف تاثيرات لري اولکه چې يو مملکت له بل ځينې پخپلو مخصوصو بوټو او حيواناتو امتياز پيداکوي اومعناً بېليږي، قامونه هم يوله بله پخپله ملي او مخصوصه ژبه جلاکيږي او داهيڅ امکان نلري چې دمځکې دمخ ټول انسانان په يوه ژبه وګړيږي، بلکې داطبيعي اومنل شوی قانون دی چې هرملت به ځانته ژبه لري، اوپخپله ژبه کې به علمي اومعنوي ارتقا کوي همدغه سبب دی چې يوسړی په ډير زيار او زحمت هم په پردۍ ژبه کې داسې اديب کيدی نشي چې له اهل زبانو څخه يې هيڅ فرق ونشي، داځکه چې دبلې ژبې الفاظ او کلمات دده دهغو دقيقو القاآتو ترجماني نشي کولی چې دی پخپله ژبه کې ور ځينې تعبير کولی شي، نو ضرور دده ذهني او دماغي واردات بې تعبيره پاتې کيږي او د فکرلار يې بنديږي چې دېته بايدفکري اومعنوي اختناق ووايو.

نوملتونه هم لکه اقليمونه او مناطق د اجتماعي ناموس او طبيعي نظام له اغيزې لاندې دي چه هيڅکله ورځينې سرنشي غړولی او حتماً ورسره موافقت کوي، که څوک له دې قانون مخالفت کوي او غواړي چې په بله ژبه کې دعلم او عرفان، ادب او بصيرت خاوند شي هغه داسې مثا ل لري لکه چې دتودو ملکو مخصوص بوټي په سړو ملکوکې کري ياديوه موسم کرهڼه په بل کې کوي. داڅرګنده ده چې له دغسې سعی او عمل ځنې هيڅ نتيجه نه اخيستل کيږي او داراز زيار او زحمت انسان نشي مسعود کولی.

که يوملت وغواړي چې خپل احتياجات په بله ژبه پوره کاندې او په پردۍ ژبه کې د علم اومعارف خاوند شي ښايي چې پخپل جدوجهد ځينې معلومات لاس ته راولي اولږڅه خپله مخه رڼاکړي، مګر دارڼا به لکه دغلو ډيوه ډيره ضعيفه او خړه وي چه په نري شما ل به مري او هيڅ دوام به نلري. که ملت دبل په ژبه څه زده کوي هغه زده کړه به لکه

دطوطي اومينا زده کړه تش دژبې په سر وي او زړه ته به هېڅ لارنلري په داسې ملت کې هېڅکله دفکري نشوې او ارتقا هيله نه کېږي او نه په علم اوادب کې سمه اوصحيح لار ورته پيداکېږي، دا راز ملتونه هميشه خپلې سترګې غړوي مګرڅه نه ويني. نو مونږ بايد ارومرو خپله ژبه ژوندۍ کړو او دعلم وعرفان ډيوه پکې بله کړو څکه چې دا ژبه دملت په ذهن او زړه کې ځای لري او په رڼا باندې بې طبعاً دملت ذهني او دماغي خونه روښانه کېږي او ډېر ژر دمعارف پلوشې دوطن په هره خواکې خپرېږي.

خپل مليت ساتل

هرملت بعضې مخصوص شيان لري چې که سړی هغه ورځينې لرې کړي هېڅ امتيازورته نه پيداکېږي.
دهمدې لامله هر ژوندی او بيدار ملت خپل ټول ملي شيان لکه: رسوم او اداب، ملي موسيقي اوملي ادب، ملي ژبه اوملي روايات، ملي ذوق او ملي اخلاق په ډېرښه شان ساتي اوهېڅکله ځان دبل قوم په څېرنه ښکاره کوي. بعضې ملتونه پدې باب کې دومره ډېر احتياط کوي چه خپل خرافات اوبيمعني شيان چې هېڅ فايده پکې نه وي هم له لاسه نه باسي اوډېر ورباندې ټينګ وي. يوملت له بل څنې علم، فن اوصنعت اخلي خوملي خصايص بې هېڅکله نه قبلوي مګر څينې ضعيف النفس ملتونه چې دنورو ترتاثېر لاندې راغلي، خپل ملي ذوق اواحساس بې ورک کړيدي څکه چې هغوی ته خپل هرڅه بدمعلومېږي او پردی هرڅه ورته ښه ښکاري نوپه هرشي کې د نورو تقليدکوي او دمليت په معنی هم هېڅ نه پوهېږي خپل ځانونه ورته ډېرټيټ اوښکته ښکاري، ښه اوبد دنوروپه ذوق ځانته معلوموي او له ځانه هېڅ فکرنشي کولی.
که سړی ديوه قام ازادي اوخپلو اکي دروح اونفس له خواپه نظرکې ونيسي نوپوره ازادي او حقيقي خپلواکي هغه قوم لري چې پخپل فکرکې دبل قوم ترتاثېرلاندې نه وي راغلی يعنې په غير شعوري طورپه بل قام پسې نه وي روان، نه بې ذوق دبل دذوق تابع وي اونه دبل قوم فکرله خپل فکره ښه ګڼي.
هرکله چې پښتون يوتوريالی اوننګيالی ټبردی چې تراوسه په دنياکې په جګواو هسکو سترګو ژوندون کوي او هېڅکله ورته بل څوک له ځانه لوړاو سترنه ښکاره کېږي نو طبعاً بايدخپل ملي خصوصيات اوپښتني مميزات په ښه شان وساتي او هېڅکله بې له لاسه ونه باسي.
دپښتنوملي اخلاق اوخويونه چې په پښتونواله ورځنې تعبيرکېږي دمليت ستنې اومهم ارکان دي چې په اجتماعي حيات کې ډېرزيات قيمت او اهميت لري او حقيقي تهذيب پکې ليدل کېږي، دپښتنوصاف اورښتيا ويل، پخپل عهد اوقول له سراو ماله تېرېدل، له ضعيفانو او بې وزلوسره مرسته او کومک کول داټول هغه صفات او خويونه دي چې پښتانه بې دښتونولۍ ارکان اوشروط ګڼي.
دپښتنوملي تربيه هم پر يوه داسې اساس باندې قايمه ده چې له نننې حيات او ژوندون سره پوره موافقت لري داقوم اوس دېته نه دی محتاج چې څوک ورته دشجاعت او زړورتوب درس ورکړي يابې دزيار ايستلو او زحمت ګاللو لپاره تربيه کاندي څکه چې دوئ ته خپل مليت داتعليم ورکړيدی چې بايد هېڅ کارورته په دنياکې ګران او مشکل معلوم نشي او له هېچا څينې بې سترګه ونه سوزي. وګورئ! يوپښتون کله چې خپل ځان ستايي نووايي چې زه اسمان ته تېره غورزوم او سرورته نيسم، صفتونه خو نورهم ډېردي مګر هر قوم او هرڅوک له خپل ملي ذوق اواحساس سره سم يوصفت ځانته غوره کوي اوفخر ورباندې کوي.

نومعلومه شوه چې پښتنوته له مشکلاتو سره مقابله کول او ګرانوکاروته سرنیول ډېرښه ښکارېږي او داقوم د هرراز سختیو مقابلې ته تیاراومستعددی. دې قوم ته له هرچا ځنې خپل ځان لوړښکاري اوتل پخپل ملیت اوپښتونواله افتخار کوي، دهمدې لامله دقسم په ځای کې وایي:
پښتون به نه یم که داکار مې ونکړ.
نورقومو نه که عزة النفس او ځان ښه ګڼل یاپخپل ملیت باندې فخر کول کسبي زده کوي دوئ ته خپل محیط او ملیت دا ورښيي او بل معلم ته یې هېڅ حاجت نه پېښيږي.
د پښتنو ملیت او ملي اخلاق ددوئ له نامه سره تړلی شی دی.
که څوک دپښتنوپه کلو او قبایلوکې وګرزي دابه ورته معلومه او څرګنده شي چې پښتانه هغه چاته پښتون نه وایي چې هغه یوازې په پښتو خبر ې کولی شي اونه پښتو یوازې ددغو مخصوصو الفاظو اوکلماتو لپاره استعالېږي څکه چې ددوئ دمحاوراتو او اصطلاحاتو په نا لیکل شوي قاموس کې دا دوه کلمې خوراډېر معاني لري، چې ددې قوم ټول صفات او ممیزات پکې راځي.
نوموږ باید خپل ملي اخلاق اوپښتونواله په ښه شان وروزو او د خپلو تېرو پښتنو هغه خویونه چې باید انسانان او انسانیت ورباندې فخر وکړي تل په نظرکې ونیسو.
زموږ اسلاف او پخواني برسېره په دې چې توره او توریالیتوب ورځنې په میراث پاتې دی دنورو لوړو اوښو صفتو نو خاوندان هم و چې هېڅ قوم کې په طبیعي او غریزي ډول نه لیدل کېږي.
دوئ مهذب او خوشبین و، دوئ پخپل ناموس ډېر ټینګ و او بل چاته یې هم هېڅکله په سپکه سترګه نه کتل، په هر میدان او هرډګر کې دظالمانو دښمن او دمظلومانوملګري و، هر چابه چې دوئ ته ننګ راووړله سراوماله به ورباندې تېرېدل اوهغه به یې تر خپل سیوري لاندې په ډېرښه شان ساته.
خپله سیمه به یې ډېره درنه ساتله او پخپله یوه ولیشت مځکه به یې خپل سرونه ورکول، هېڅکله یې په دنیاکې دبې ننګی ژوندون نه کاوه او نه به یې دچاپېغورخپل ځانته پرېښوده، خپل نوم ورته له هرچا ځنې ښه ښکاریده او دپښتونولی آب وآبرو یې په ډېر ښه شان ساتله، نوموږ باید خپل ټول ملي شیان او ملي اخلاق له هر چاځنې ښه وګڼو او پخپله پښتونواله ونازېږو، کوم طبیعي جوهر او معنوي ښېګڼې چې موږ لرو هغه په بل هېڅ قوم کې نشته او نه یې پیداکولی شي، که څه هم په فن اوصنعت کې له موږ ځینې ډېر وړاندې او مخکښ وي.
نو موږ بایدله نورو اقوامو ځنې فنون او صنایع، علوم اومعارف واخلو د نورو سیاست او معاشرت، کره وړه هرڅه ځانته معلوم کړو مګر د هغوئ په ظاهري ښایست او ښکلیتوب خپل زړه بای نلو او نه خپل ملي ذوق دچاپه تقیلدکې ورکړو، موږ بایدد پښتونولی ښې جوړ کړو او لکه بلبلان دنورو دباغ په ګلانو ونه تېرېږو.
موږ باید دخپلې ملي ژبې له ژوندي کولوسره سم خپل معنویت او ملیت پوره ژوندی کړو او لفظاً و معناً ځانونه پښتانه کړو، موږ باید دخپلې ملي ژبې په فانوس کې د پښتونولی رڼا او دعلم وعرفان نور دواړه جمع کړو او پښتو اوپښتونواله یوځای وروزو.
اوعقیده ولروچې زموږ خاوره دتهذیب او ښو صفتونو زانګووه او دتاریخ په حق شهادت دتهذیب پلوشې زموږ د ملک او زموږ دپلرو داعمالو د هنداري څخه په دنیاکې منعکس شوي دي.

حرکت او ویښتوب

لمر ختلی او وړانګېcې له درونځې نه کوټې ته راپرې وتلې دي. یووړوکې ماشوم چې نوی له خوبه راپاڅیدلی په کټ کې ناست دی او د لمر پلوشو ته هر ساعت لاس وراچوی مګر هېڅ شی لاس ته نه ورځي اوموټی یې هماغسې تش پاتې کېږي دی پدې نه پوهېږي چې دا وړانګې زماپه سترګوکې ځای لري او هېڅا ته لاس نه ورکوي.

او ه! واړه اوکوچنیان څه عجیبه طایفه ده او څنګه شیانو پسې هڅه کوي. دوی چې کله خپل ځان په هنداره کې ووینې هم لاس وراچو ي او منګولې ورسره لګوي، دوی ته خپل ځان هم پردی ښکاري او دخپل سرخولۍ هم دبل ګڼې که ښه فکر وکړو مونږ هم لکه دوئ له خپل ځا ن سره په جګړه اخته یو او په همدغسې شیانو پسې هڅه کوو خو دومره فرق شته چې دوئ ته خپل شی هم دبل ښکاري او مونږ د نوروما ل هم خپل ګڼو، دوئ په ورنې کې کلک تړلی وي سره له دې لاس اوپښې خوزوي او خپل ځان خلاصوي مګر مونږ بې تړلو هم هېڅ حرکت نه کوو او ځای په ځای پراته یو. هو! مونږ او واړه دومره ډېر فرق نلرو که مونږ هم لکه دوئ د خپل ځان او وطن لپاره څه کارنشو کولی یاواړه یو اویا ویده.

هو! خوب هم یوعجیب کیفیت دی. یوه شپه چې زه په درانه خوب ویده وم او تندې راباندې ډېره غلبه کړې وه نوما به لوی لوی سیندونه او ولې لیدلې اوهر ساعت به مې اوبه څښلې خومړیدم به نه اوتنده به مې نه ماتېدله، کله به مې په لویو ډنډوکې لمبل او کله به مې په لوی سیندکې غوټې وهلې، مګرله خوبه راپاڅېدم لاس مې هم لوند نه و او سخت تږی وم.

دویدو قومو نو ټول کارونه به البته همدغه شان وي چې هېڅ نتیجه به نلري، دوئ به ګمان کوي چې مونږ کارکوو او ګرزو مګرپه حقیقت کې به ځای په ځای پراته وي او هېڅ به یې نه وي کړی.

خوبونه هم ټول یو راز نه دي ځنې خلک ویده دي او په خوب کې خبرې کوي، بعضې لا داسې هم وي چې له ځایه پاڅېږي او ګرزي مګر ویښ نه وي. دچا خوب ډېرزیات او دروند وي چې په چیغو هم نه راویښېږي او ځینې کسان په یوه نرې ګنګوسې ویښ شي، نو ویښول که څه هم دویښوونکی کاردی مګر دویدو حا ل پکې ډېر تاثیر لري همدغه سبب دی چې دیوه ځای شاعران ډېر ژر خپل قام ویښولی شي او دبل ځای شاعران دا افتخار نشي ګټلی او دشورنارې یې دهواپه امواجوکې بې فایدې ورکیږي.

ویښول هم ډېر اقسام لري سړی ټول خلک په یوشان نه ویښوي، کشرانو ته سړی نارې وهي اوښوروي یې مګرځینې کسان په چاپې کولو او کښېمنډلو بیدارېږي. پدې عصر کې چې ویښتوب ترهرڅه ضروردی باید هېڅوک ویده پاتې نشي، هرڅوک که دخپلو خواخوږو په نارو نه ویښیږي نودښمنان یې دبرچوپه څوکو ویښوي، اوهسې یې نه پرېږدي، نو باید ویښ شومګر داسې ویښ نه لکه واړه هلکان چې له یوه خوبه راپا څیدلي او په بل شان خوب کې پراته دي.

لاس اوپښې ښورول ضروردي خوداسې نه چې سړی د وړانګو په نیولو خپل وخت تېرکړي، وړانګې هم سړی نیولی شي او پوره استفاده ورځینې کیږي مګر هله چې سړی پوره ویښ وي او دزړه سترګې یې هم غړولې وي.

لوئېدل او جدیت

لکه چې دباغ بوټي اونیالګي ورځ په ورځ لوئېږي او وده کوي همدغه شان انسانان هم د رشد او تکامل لورته روان دي، مګر هېڅوک دا مسیر په سترګو نشي لیدی او هره شیبه بې په تفاوت نه پوهېږي، کله چې نباتات له مځکې نوي راجګ شي له خاوروسره برابروي او ښه لانه لیدل کېږي.
مګر څه موده وروسته ښایسته ډېرلوی شوي وي او ښه وده بې کړي وي، دا لویوالی یوځل نه پېښېږي بلکې له ابتدا ځنې په یوه داسې تدریجي صورت جاري وي چې څوک بې هر ه ورځ فرق نشي محسوس کولی مګر هېڅوک ورځنې انکار هم نشي کولی، دنیاهم له خپلو ټولو موجوداتو سره همدغه شان د ترقۍ په لور روانه ده که څه هم مونږ پکې پټې سترګې پراته یواو حرکت بې نه وینو دغه نشو و نما چه په کائناتو کې په طبیعي صورت جریان لري او هېڅوك بې مخه نشي نیولی کله کله دبعضې عواملو په اثرکې له طبیعي حاله وزي او تغیر پکې پېښېږي.
هو! انسان دا اقتدار لري چې د طبیعت سیرد خپل تدبیر په مرسته ګړندی کړي او پخپله روزنه او زیار یو باغ ډېر ژر سمسور کاندي دانسان جدیت او فعالیت هم په حقیقت کې همدغه معنی لري چې دی له طبیعت سره یولاس شي اوخپل تاثیر څرګند وښیي.
کله کله سړي پدې راز بحثونو کې له ځینو کسانو اوري چې په هر کارکې اعتدا ل ښه دی او ډېره بېړه ښه نه ده .
هو! اعتدا ل ښه دی اوپه هېڅ کار کې دومره بېړه نه ده په کار چې سړی پخوا له فکر کولو یوه کارته ملاوتړي او داسې منډې پکې ووهي چې په یوه شیبه کې ځان دومره ستومانه کړي چې بیا دوه ساعته ځای پرځای پروت وي او دحرکت نه وي مګر داسې هم باید ونشي چې سړی اعتدا ل دځان لپاره پلمه کړي او ټول کارونه طبیعي جریان ته وسپاري.
وګورئ! اوسپنه یانور فلزات پس له ډېرو قرنو اوپېړیو دیوه مناسب حرارت اوطبیعي تحول په اثرکې داصلاحیت پیداکوي چې بعضې الات او اسبابونه ورځنې جوړشي، مګر کوم وخت چې صنا عتي فابریکو او دانسان لاس ته راورسېږي ډېر ژر هر راز تحولات قبلوي او دانسان جدیت او فعالیت ته ځان تسلیموي.
نو دطبعیت سیر همیشه پداسې طور جارې وي چې لیدل کېږي نه مګر دانسان دفعالیت اغېزه ښکاره اوڅرګند وي.
په هرځای او هر مملکت کې چې دجدیت څرخونه په بېړه چلېږي هلته په ټولو شعبوکې ښکاره پیشرفت لیدل کېږي او ورځ په ورځ په کارونوکې تفاوت محسوس کېږي نوباید هر سړی دخپل جدیت او فعالیت له مخې هر راز موانع لرې کړي او مخ وړاندې لاړشي، پدې لارکې که سړي ته هر څومره پیچومي مخې ته راشي باید سترګې بې ورته سپینې نشي او اسانه بې وګڼي.
سړی که په یوه قوي زړه او د امکان په سترګه هرشي ته ګوري هغه ته ډېر موانع نه پېښیږي او څه شی بې مخه نشي نیولی، مګرهغه کسان چې ضعیف النفس دي هغوئ پخپله ځانته موانع پیداکوي او دومره اهیمت ورکوي چه داقدام تصورهم نشي کولی. ډېر خلک یوازې دهمدې لامله چې یو کار ورځینې خراب نشي هېڅ کارته زړه نه ښه کوي اوله هرشي ځنې ډډه کوي، زما په خیا ل دغه راز ذهني موانع له ټولو موانعو ځنې ډېر تاثیرلري، څوک چې له خپل پیشرف سره مینه اوعلاقه لري هغه باید دا رازفکرونه بېخي له ځانه لرې کړي او خپل هغه حرکت چې دده د نقصان اوتاوان موجب کېږي هم له سکونه ښه وګڼي.
سړی باید په لوی لاس خپل ځان یابل ته ضرر ونه رسوي مګرله موهوم ضررځنې هم دومره ونه ډارشي چې هېڅ کارته لاس وړاندې نکړي او لاس ترزنې ناست وي.

انسان ډېرو زيانو او تاوانو ځينې يوه ډېره قيمتي اومهمه فايده اخلي چې هغه تجربه ده، څوک چې دژوندون په حقيقي مفهوم پوهېدلی وي چې حيات پې له حرکت او جديت ځينې بل شی نه دی او دا هم ورته معلومه وي چې ددنيا ټول ژوندي شيان دهمدغه ورزش په مرسته قوت او طاقت مومي هغه هېڅکله په ځای کښيناسته نه قبلوي.
وګورئ! کوچنيان او واړه دخاپوړو او ښخيدلو په ذريعه خپل غړي قوي کوي او په سکون نه راضي کېږي.
داځکه چې دحيات له قانونه خپل سرنه غړوي اوکه هر څومره پخپلو حرکاتو کې تکليف ويني اوهر ساعت پرمخه ولويږي بيا راپاڅېږي اوپخپلو پښودرېږي، داګرزيده او ښوريده دوئ خپل کارګڼي او هېڅکله له خپلې موريا پلار ځينې پکې مرسته نه غواړي.
هرڅوک چې غواړې له خاورو ځينې خپل سر را هسک کړي او پورته شي يا په بل عبارت د بلې ورځې لپاره ځان قوي کړي هغه بايدله دغسې پرزېدلو او ولېدو و نه ډارشي او نه په دا راز واقعاتو چې دحيات په لاره کې هر چاته پېښېږي دومره متاثرشي چې له هرڅه لاس واخلي او په هسې کښيناستو راضي شي.
نواعتدا ل پسندي بايد زمونږ دپياوړو ملکرو دجديت اوفعاليت سير ورو نکړی شي او نه بايد داحتياط نوم په دوئ دومره اغېزه وکړي چې غړي پې ببخې سست شي او هېڅ ونکړي ځکه چې احتياط دېته نه وايي چې سړی هېڅ نه کوي او نه اعتدا ل دغه شی دی لکه چې بعضې خلکو دخپلو داسې حرکاتو لپاره نوم کړی چې په سترګونه ليدل کېږي او نه پې چاته تاثير معلومېږي.
کوم قومونه چې دترقی په لارکې له نورو ځينې وړاندې او دمخه دي که هغوئ داعتدا ل په نامه خپل سيرلږ څه وروکوي او په وقارو متانت د تکامل سير قطع کوي ورته ښايي مګر يوداسې قام چې له نورو ځينې ببرته پاتې وي هغوئ بايدله منډو کار واخلي اوپه نورو پسې ځان ورسوي.

پوره ژوندون

دغه شېې او ورځې چې زمانه او وخت بلل کېږي دنړۍ پرټولو موجوداتو باندې راځي اوتېرېږي، مګر کوم تاثېر چې په حیواناتو کې کوي هغه دصحراپه کاڼو کې نشي کولی.
زمانه او وخت دباغ په ونواو بوټو خزان او بهار راولي چې بعضې بوټي ورکوي او بعضې نوی پیداکوي، همدغه شان په حیوانانو کې زږښت اوځواني، قوت او ضعت پېښوي مګر دبیدیاکاڼي که هر څومره وخت وربانديې تېر شي هماغه شان وي، د پسرلی نسیم او د مني بادونه پکې هېڅ توپیرنه ښکاره کوي، نوویلی شو چې عصراو زما نه په ژوندیو شیانوکې تاثېر کوي او ژوندون هم دزمانی تاثېر قبلولو ته وايي.
هو! زمانه او عصر په ژوندیو شیانو کې دهرشي داحساس په اندازه اغېزه او عمل کو ي او په هغه ځمکه کې ښایسته او میوه داره بوټې زرغونوي چې هلته دحیات ماده او ژوندي ذرات موجود وي، په شنډه مځکه او وچ ډګر کې هېڅکله هغه تاثېر نشي کولی چې په باغ اوبڼ کې يې کوي همدرانګه کوم تاثیرات چې زمانه او وخت دانسانانو په ډله او ټولګي کې لري هغه دغرو او رغوپه حیواناتوکې نلري، نوویلي شو چې انسان د زمانې له تاثیره نسبت ټولوموجوداتو ته زیاته استفاده کوي او لکه څنګه چې زمان په ده کې تاثیر او عمل کوي، دی هم په زمان کې عمل او اغیزه کوي، همدغه انسان دی چې دده په افعالو اواعمالو یو عصرله بل ځنې بېلېږي او دده په شاهکار یو قرن په بل باندې افتخار اوسرلويي کوي.
زمانه ځي او تېرېږي مګر دانسان اعما ل او افعا ل له ځانه سره داسې نشي وړی چې دخلکو هېرشي او دچاله یاده و اوزي، زمانه داکولی شي چې انسان له ځان سره ملګری کړي او له دې نړۍ څخه یې بوزي یا په بل عبارت دده وجود خاورې کړي، مګر دده ښه نوم او ښه عمل هېڅکله او په هېڅ شان نشي محوکولی.
ښايي چې بعضې کسانوته دښه عمل په نسبت دا سودا پیداشي چې موږ ښه عمل څه شي ته وایو؟ او زموږ مقصد پدې ټکي کې څه شی دی؟
ددې پوښتنې ځواب به همدومره لنډ او اسانه ښه وي: هرکارچې دنورو انسانانو په خیر اوفايده تمامېږي او خلکو ته یې فايده رسېږي هغه ښه عمل او ښه کارد ی.
زموږ دا لنډ عبارت البته هر راز مادي او معنوي امورچې دبشریت په فايده باندې تما مېږي دښه عمل په نامه خلکوته معرفي کولی شي، همدغه ښه عمل دی چې دبشرپه تهذیب او تمدن کې لویه برخه لري چې باید زمان اومکان وربانديې فخر اولويي وکړي.
دغه راز ښه عمل که هرڅوک پخپلو سوانحو کې لري هغه به اخرت کې هم دده په مخ کې لکه د جنت ښکلې او کلالی حوره ګرزي او دی به ورځنې خوند او حظ اخلي. زموږ دا بحث دژوندون په شاو خوا کې دی اوهغه انسان وربانديې ستایو چې دغه راز ښه عملونه ورځنې پخپل عصر او زمانه کې ولیدل شي. موږ مخکې وویل چې ژوندون دزمانې تاثیر قبلولوته وايي مګر داد حیواني او نباتي ژوندون تعریف دی چې دانساني ژوندون په نسبت نیمګړی او ناقص معلومېږي. موږ هغه انسان په انساني ژوندون باندې ستایو چه هغه هم د زمانې عمل او تاثیر قبلوي او هم پخپله په نورو شیانوکې اغیزه اوعمل کوي موږ هېڅکله هغه قوم یا هغه ملت ژوندی نشو بللی چې زمان وربانديې راځي او تېرېږي او دوئ پکې هېڅ نه کوي.
دغسې عمر یا شېې او ورځې خو په حیواناتو اوباغ و بڼ باندې هم تېرېږي چې هغوئ ورځنې استفاده کوي او لویېږي مګر دغه لوئیده د دوئ کار اوعمل نه بلل کېږي ځکه چې دوئ یوازې دزمانې تاثیر قبلوي او پخپله څه نه کوي.

موږ غواړو چې انسان پداسې حيات او ژوندون وساتو چې له ده سره وړاو مناسب وي انسان بايد په ديناکې داسې ژوندون وکړي چې دنورو په ژوندون کې هم برخه واخلي او خپل قرن ژوندی کړي.
ددنيا لوی مصلحين او لارښوونکي، لوړ او نوموړي فيلسوفان چې دبشريت کاروان يې دجهالت په توره شپه کې يې په سمه لار روان کړی دی او د جهالت په توره شپه کې يې لکه داسمان ځليدونکي ستوري هرچاته لوری او لودن ښودلی دی چې دبشر دمادي اومعنوي حيات ددوئ مرهون دی او تراوسه پوري ددوئ په نامه په دنياکې ژوندي دي همدوئ د انساني ژوندون مثالونه اوښې ښې نمونې دي چې په لوړ اوتام حيات ستايل کيږي.
دا راز حيات نه دزماني سيلاب وړلی شي او نه يې قرنونه او عصرونه په اثرو باندې خاورې اړولی شي، دا راز ژوندون دومره قدر او قيمت لري چې زمان او مکان ورباندې وياړي او د مځکې پله په همدغسې کسانو باندې درنه او سنګينه ده چې پرښتې ورته دلمر اوسپوږمۍ ډيوه په لاس ولاړې دي او ننداره يې کوي.
موږ غواړو چې انسان خپله اندازه اوخپل استعداد په نظرکې ونيسي اوځانته هغسې ژوندون غوره کړي يعني هېڅکله په يو داسې تيټ او ناوړه حيات چې حيوانات او نباتات يې هم لري راضي نشي.
حيات او ژوندون ځانته مدارج او مراتب لري چې موږ يې دلته په نباتي، حيواني اونساني ژوندون ستايو چې نباتي حيات بې شعوره او حيواني حيات ته شعوري ژوندون ويل کيږي. هرکله چې انسان له شعوره ورتېر دعقل او فکر خاوند هم دی بايد د ده حيات او ژوندون هم لکه فانوس دعلم او پوهې په رڼا ښايسته او روښانه وي چې دزمانې په حا ل تاثيروکړی شي او تياره يې په رڼا بدله کړي، همدغه حيات چې هم دزمانې تاثير قبلوي او هم پخپله په زمانه کې تاثير کول دي کامل اوپوره حيات بلل کيږي چې دانسان لپاره مناسب دی. که موږ غور وکړو دمځکې دنورو موجوداتو ژوندون هم په حقيقت کې دانسان په حيات پورې تړلی دی که دانسان حياتي فعاليتونه نه وي، دحيات او ژوندون ماده به دمځکې له مخه که ښځې ورکه نشي نو دومره خو به کمه شي چې له دې وخت سره هېڅ نسبت پيدانکړي، نوانسان بايدلکه لمر يو با حرارته او روښانه ژوندون ولري چې دده په تاثير دمځکې دمخ ټول شيان وروز ل شي او وده وکړي.
هو! انسان بايدلکه لمر داسې وي چې دده په تلو د مځکې نيمه کره د غم او ماتم تورکالي واغوندي او هر څوک دده تک له دنيا ځنې پوره حس کړي.

د ژوند مقصد

هرسړی چې هرڅه غواړي يا له هر شي سره مينه لري، هماغه شی د ده مقصد او مطلب ياپه بله ژبه خواهش او ارزو بلل کيږي، هغه مين او عاشق چې خپلې معشرقې ته رسيدلی او خپله محبوبه يې په داسې خوشحالۍ په غېږکې نيولې ده چې بې شرابو مست او مدهوش دی يا هغه څوک چې شپه او ورځ يې دشهرت دګټلو او اعتبار پيداکو لولپاره يوه کړی او لوړې رتبې ته رسيدلی دی، همدارنګه هغه دعلم او عرفان دډيوې پتنګ چې دجها لت په توره شپه يې ځان دمعرفت رڼا ته رسولی دی او له هر چا ځنې خپل ځان مسعود ګڼي داټول په حقيقت کې يې له دېنه چې خپل مقصدته رسيدلي دي بل مفهوم نلري.
نو ددنيا هره خوشحالي يوه ګرانه اوقيمتي مرغلره ده چې دمقصد په لمن کې موندل کيږي.
دنيا په حقيقت کې يو نندارتون دی چې انسان ته هر راز ښکلي او ښايسته شيان ورښيي چې هرڅوک له خپل ذوق او خواهش سره سم يوه شي پسې هڅه وکړي او ځان وروړسوي، بلکې انسان لاڅه چې حيوانات او د هوامرغان يې هم هسې نه دي پرې ايښي بورا يې دګل په ګلاليو پاڼو مين کړی او دپتنګ په زړه کې يې دشمع دمحبت ډيوه بله کړېده

نو چې سړی خپلې سترګې نېې وغړوي او هرطرف ته ښه په ځیر ځیر وګوري هرشی او هرڅه دخپل مطلب او مقصد لپاره زیار باسي او په هر شواخون چې وي ځان وررسوی نوبیا ویلی شو چې ژوندون په حقیقت کې د خپل مقصد لپاره حرکت او جدیت دی. خوشحالی یا سعادت هم د مقصد په رسیدلو یا دمقصد دپاره په زیار ایستلو کې دی بلکې هغه کسان چې خپل مقصد ته لانه دي رسیدلي او په لاره کې دي دهغوئ خوشحالتیا لا یو بل شان کیف لري چې په کامیابی کې نه پیداکیږي.

موږ مخکې وویل چې ژوندون هغه حرکت دی چې دخپل مقصد او مطلب لپاره وي ځکه چې هر حرکت او ژوندون سند او دلیل نشي کیدی، هغه ګټه چې څوک یې له غره ورغړوي اوپه ډېره بېره مخ ښکته راځي یا هغه خزان وهلی پاڼه چې د مني باد یې له ونې بېله کړي او یوه خوا بله خوا یې وړي دا هم حرکت دی خو ژوندون ورته نه ویل کیږي، همدارنګه موټر، بایسکل، طیاره او داسې نورچې دبل مقصد لپاره په حرکت کې دي او پخپله کوم مقصد نلري ژوندن نه بلل کیږي.

موږ دلته په مطلق حرکت کې بحث نه کوو اونه مطلق حیات زموږ دبحث موضوع ده، زموږ غرض انساني ژوندون او انساني حرکت دی چې عالي یا حقیقي حیات ورته ویل کیږي.

نو هرانسان چې په هغه کې دغه راز حرکت نه وي هغه ژوندوی نه بلل کیږي مګرپه حیواني ژوندون ورته قایلیدی شو. دانسان حرکت دحقیقي ژوندون نښه نه ده هغه انسان چې ګوزڼ و هلی دی او شپه او ورځ په حرکت دی یاد سړو له لاسه او دچا له ډاره لکه پاڼه رېږي داهم حرکت دی خو دمقصدد پاره نه، همدارنګه هغه څوک چې پټې سترګې پروت دی او په ویدو یوه خوا بله خوا لاس اچوي یا ډېره په ډېره اوري را اوري دا هم حرکت دی مګرداسې ناقص حرکات د حقیقي او انساني ژوندون دلیل نشي کیدی موږ هغه انسان ته په حقیقي ژوندون قایلیدلی شو چې په خلاصو سترګو پخپله اراده اومینه دخپل مقصد، خپل ملت او خپل وطن لپاره کار او حرکت کوي او که داسې نه وي نو ددغسې کسانو مرګ او ژوند څه فرق نلري ځکه چې د دغسې کسانو حیات او ژوندون یې له خوراکه بله هېڅ نتیجه نلري، او په دې هرڅوک پوهیږي چې ژوندون ددې د پاره نه دی چه سړی یې یوازې په خوب او خوراك تېر کړي او تش د ژوندون په نامه خوشحا ل وي ځکه چې دا راز ژوندون دحیواناتو په برخه رسیدلی دی چې باید انسان هېڅکله وربانديې خوشحاله نشي.

زموږ له دې تېربحث ځنې به داڅرګنده شوی وي چې زموږ مقصد په دې ویناکې دحقیقي اوانساني ژوندون تعریف او ښودنه ده چې دهر چا ورته پام شي اوپیدابې کړي نو بیا د نتیجې په ډول وایو چې حقیقي یا انساني ژوندون هغه حرکت دی چې دخپل مقصد لپاره وي او هرڅومره چې دسړي مقصد لوړ اوښه وي هغومره یې ژوندون هم ښه او د ستایلو وړ وي.

که دیو سړي مقصد له خپل شخصي مفاد ځنې لوړاو پورته وي یعنې یوازې دخپل ځان په غم نه وي اخته او د اجتماعي سعادت لپاره هم زیار باسي البته ددې سړي ژوندون او حیات ډېرقدر اوقیمت لري چې باید هرڅوک یې وستایي او وربانديې خوشحاله وي ځکه چې حیات دمقصد حاصلو لو وسیله ده او قیمت هم دمقصد په اعتبار ټاکل کیږي مګر دا هم باید ووایو چې لوړاو ښه مقصد هرڅوک دځان لپاره نشي ټاکلی اونه د هر چا سترګې وربانديې نښلي، ځکه چې هرڅوک دخپلې پوهې او خپل فکر په اندازه یوشی خوښوي چې هغه یې مقصد بلل کیږي نوهر څومره چې دیوه سړي تعلیم لوړ وي او تربیه یې ښه وي او په هره اندازه چې د چابصیرت او بصارت زیات وي هماغومره یې مقصد هم ښه اوعالي وي نو موږ هېڅکله له یوه داسې سړي چې هغه دانفرادي حیات له دایرې ځنې دباندې نه وي وتلی او داجتماعي حیات تصورهم نشي کولی دا امید نشوکولی چې هغه دې یو اجتماعي مقصد ولري اودهغه مقصد لپاره دې زیار وباسي نو زموږ د پوهانو او لیکوالو دا وظیفه د ه چې خلکو ته لوړ اوعالي مقاصد وروښيي اوله اجتماعي حیات سره یې اشنا کړي یعنې دلوړو مقاصدو محاسن او ښېګڼې ورته پوره ښکاره کړي چې هرڅوک په ډېره مینه او محبت دیوه

ښه اولوړ مقصد په لور روان شي او دومره شوق ورسره ولري چې هېڅکله ستړی او ستومانه نشي اونه يې هېڅ راز تکليف او زحمت مخه ونيولی شي.
هو! دپوهانو په برخه له اولې ورځې همدغه وظيفه رسيدلې ده چې دخلکو له سترګو د جهالت پردې لرې کړي او له درانه خوبه يې را جګ کاندي چه هر څوک د خپل حيات او ژونددپاره حرکت وکړي اوله دغو شپو او ورځو چې په هرچاباندې تېرېږي استفاده وکړي ځکه چې زمانه او وخت په حقيقت کې لکه يو بحر داسې دی چې هر څوک ورځنې دخپل مقصد په اندازه استفاده وکړي څوک ورځنې ښايسته اوقيمتي مرغلرې راوړی او څوک پکې يوازې کبان نيسي بعضې لا داسې هم وي چې بې له اوبو څښلو نوره استفاده نه کوي.
موږ بايد د زمانې له دريابه پوره استفاده وکړو او په قيمتي مرغلرو پسې لاس وګرزوو.
زموږ ښاغلي اوپوه اديبان بايدلکه دپښتو اوپښتونولۍ حامي خوشحال خان خټک خلکو ته دسعې جدوجهد درس پدې ډول ورکړي.

کـــه غـــوټې پـــسې وهـــې پـــه لاس بـــه درشـــي
چـــا وې داچـــې پـــه دريـــاب کـــې ګوهرنـــشته

دا راز صحيح افکار که د چاپه مغزوکې ځای ونيسي او يقين پيداکړي چې په سعيه او کوشش، جدو جهد هر راز مطلب حاصلېږي اوسړی پخپل زيار و زحمت له وخت او زمانې ځنې هرډول مادي او معنوي استفاده کولی شي هغه هېڅکله محروم نه پاتې کېږي او هرو مرو دزمانې له ډک دريابه خپل مقصد او د مراد ګوهر لاس ته راوستلی شي.

ګڼل

شپه ده او داسمان ځليدونکي ستوري درګرده سترګکونه وهي زه پورته پاس په اسمان کې د سپوږمۍ او ستورو ننداره کوم يو بل هلک چې ديوه لوی ډنډ په غاړه ناست دی هماغه سپوږمۍ او رپرديدونکي ستوري په رڼو او بوکې ډېرښکته دمځکې په تل کېويني. وګورئ! دانسانانو نظر څومره توپيرلري چې يوشی په يوه وخت کې څوک پاس پخپل سرويني او څوک يې ټيټ په مځکه کې مومي همدغه يوه رڼا ده چې هم پورته په شنه اسمان کې او هم ښکته په مځکه کې ترسترګو کېږي- نه همدغه يوشين ډنډ دی چې هم پاس په سر ولاړ دی او هم ترپښو لاندې ليدل کېږي-
مګر که سړی لږ څه د شپږو جهاتو او خواو له قيده ځان خلا ص کړي او دخپلو اعتباراتو له دايرې ځنې بهرشي نوبيا دحقيقت په لويه اولايتناهي فضاکې لوړی او لودن ورکوي او خپل ځان هم ورځنې ورکېږي.
نو انسان په حقيقت کې تل دخپل اعتبار او ګمان په نړۍ کې ژوند کوي او هر څه په هغه جامه کې ويني چې دی يې وراغوندي.
هو! ددنيا ټيټوالی اوپورته والی زموږ سترګو او اعتبار پيداکړيدی او داسره اوشنه رنګونه زموږ د دوو سترګو مولودګڼل کېږي که زموږ اعتبار او ګڼل څه قيمت ونلري سره اوسپين زېړ او ګليټ څه توپير نلري.
موږته خپل ګمان بعضې واړه شيان غټوي او بعضې غټ شيان راته واړه ښکاره کوي، د هرکار ګرانتيا او اسانتيا زموږ په لاس کې ده او دهرشي قيمت او اهيمت زموږ په اعتبار او ګڼلو پورې اړه لري.
همدغه زموږ ګڼل او اعتبار په هر څه کې تاثير کوي او په دنيا کې نوي دودونه او ذهنيتونه پيداکوي.

همدغه شی دی چې کله انسان له یوموهوم شکل ځنې ویروي اوکله یې دتوپ خولې ته د حملې لپاره تیاروي، دانسان ګمان او اعتبار یوداسې طلسم دی چې که دی یې پخپله مات نکړي هېڅوک یې نشي ماتولی.
نوهرقام او هرملت ترهغه وخته لوړاوغښتلی وی چې پخپل ځان ویسا او اعتماد لري او هرکله چې خپل ځان ضعیف وګڼې نوبیایې هېڅکله پښې نه ټینګېږي اونه دسیالۍ په میدان کې پخپلو پښودریدلی شي.
همدغه سبب دی چې نن دهرملت پوه او پیاوړی واکدارن خپل ملت ته دغرورملي او اعتماد بنفس درس ورکوي او په دغه راز تلقیناتو یکې یو قوي زړه پیداکوي چې بعضې ور ځنې په خودۍ باندې تعبیر کوي او دملتو په لوړوالی او ارتقا کې زښت ډېرتاثیر اواغیزه لري او اجتماعي پوهان یې خورا ډېرستایي ځکه چې حقیقت تریوې اندازې زموږ داعتبار اونظر په واک دی او لوړوالی یا ټیټوالی هم زموږ په لیدو پورې اړه لري.
هو! همدغه انسان دی چې کله حقایق باطلوي او کله دخپل لاس په بتانو خپل ځان غولوي، همدغه انسان دی چې کله سومنات ماتوي او کله یې پخپله جوړوي، همدغه انسان دی چې کله ددین او شریعت له دایرې اوزي اوکله دعرف او عادت په لومه کې داسې نښلي چې هېڅکله ځان نشي خلاصولی.
هو! انسان کله دلاس غوټه په خوله خلاصوي او اسانه کارځانته ګرانوي. کله ډېر مشکل اوګران کارونه اسان شمېري او دخپل ګمان په مرسته یې په اسانه سرته رسوي، نوویلی شو چې دانسان خپل ګمان دده په حق کې منلی او صحیح حقیقت دی او که یوځل پخپل ګمان بدګمان شو نو بیایه هېڅ ځای کې حقیقت نشي پیدا کولی او پخپل وجود هم نه قایلېږي.
نو څومره به ښه وي چې زموږ اوستاسې ګمانونه ښه وي.

زړه او سترګې

کله یوشی په سترګو کې ښه ښکاره شي او په زړه کې ځای ونیسي اوکله زړه یوشی سترګو ته ښه ښکاره کوي- دسترګوکارله ښایست سره دی او د زړه له مینې او محبت سره، کله مینه دښایست په اثرکې پیداشي اوکله دمینې په سبب سړي ته یوشی ښایسته اوګلالی ښکاري. بعضې خلک دي چې زړه یې په سترګو کې دی او بعضې په زړه کې سترګې لري، ډېرځله دسرسترګې غولېږي او لکه وړوکی هلک په یوه ښایسته مارخپل زړه بایلي لکه د هوامرغه شنه پټې ته راښکته کېږي او د څو دانو لپاره ځان په لومه کې نښلوي مګر دزړه سترګې په داسې شیانو نه غولېږي اوهرشي کې دنقص او مفاد ډېر واړه ذرات ویني، یوازې ظاهري ښکلیتوب او داسې ګلالیتوب نه خوښوي چې عاقبت او نتیجه یې ښه نه وي دغه دسرسترګې چې دلمر او سپوږمۍ په رڼاکې یوشی او بل شی ویني هرڅوک لري، مګر ډېر لږ خلک دي چې دزړه په سترګو څه شی لیدلی شي ځکه چې داسترګې د علم او عرفان رڼا غواړي او بې له دغې رڼاهېڅ نه ویني او وربانډې تورتم وي. کله کله سره د علم له رڼا هم داسترګې څه نه ویني ځکه چې بعضې داسې پردې وربانډې پرتې وي چې بې د هغو له پرېکولو هېڅ کارورځنې نه اخیستل کېږي، داپردې زیاتره د تقلید په سبب پیداشویدې. یا د اوهامو او خرافاتو ګرداو غبارپیداکړی وي چې علم یې هم علاج نشي کولی.
داسترګې دانسان هغه پټ استعداد دی چې په مختلفو نومونو لکه عقل، بصیرت، فکر اوداسې نور ورځنې تعبیر کېږي.
اوانسان وربانډې له نورو حیواناتو پېژندل کېږي، انسان باید اورمرو خپلې دغه سترګې وغړوي، اوکار ورځنې واخلي.
سترګې پټول چې دپښتنو په محاوره کې لوی عیب دی هغه دهمدغو سترګو پټول او حقیقت ته نه کتل دي. کوم ضعف یا عیب که په دغو سترګو کې وي هغه باید حتماً اصلاح شي ځکه چې ترهرڅه دمخه دغه علاج ضرور اولازم دی.

که داسترګې روغې نه وي دعلم رڼا هېڅ اوبې فايدې ده لکه چې يوه ورانده ته دلمر پلوشې هېڅ دي. څوک چې داسترګې نلري هغه لکه ښاپيرک دعلم له رڼا تښتي او ځان ورنه پټوي يالکه هغه بوتي چې دلمر رڼا ورباندې بده ګلېږي او په سيوري کې ښه وده کوي دی هم په تورتم اوتياره کې خوښ او خوشحاله وي.
چاچې دزړه له سترګو کار اخيستی او په همدغه نظرېې دنياته کتلی هغوئ ددنيا په صحنه کې ډېرشيان ليدلي اوهرڅه يې پخپله لمن کې راغونډ کړي دي ځکه چې د دې سترګو مخه هېڅ شی نشي نيولی او تر ډېرو لرې ځايو پورې رسېږي که انسان له دې سترګو کاړواخلي او داسترګې وروزي نو خپل ورانـدې وروسته حا ل وما ل تريـوې اندازې وينې اوخپل ښه او بد ترهغه حده چې دبشر لاس رسېږي سنجولی شي.
څوک چې داسترګې لري هغه له هغو شيانو چې مور ته عادي معلومېږي ښه لورمطالب معلومولی شي او ديـوې منې له لويدلو ځنې دمځکې قوه جاذبه معلوموي، دداسې کسانو په نظرکې دونې يوه شنه پاڼه دمعرفت دفتر او کتاب وي چې ډېر حقايق پکې وينې اوښه نتايج ورځنې اخلي.

زه دې پېژنم

که ته سل ځله ځان راته په بل څير وښيې اوخپله جامه بدله کړې زه دې پېژنم اوپخپل زړه کې ستا حقيقت ته په ځير ځيرګورم. ستا خوښه چې ځان هرڅنګه ښکاره کوې او پخپل ظاهري وضعيت کې هرڅه تغير کوې مګرپدې پوه شه چې نه به دچا په ادارک او بصيرت پرده وغوروې او نه به خپل حقيقت بدل کړې.
لکه چې يو مين خپله ليلیٰ په لوی ټولګي کې پېژني يا لکه يو حقيقت ليدونکی چې ريا کار زاهد ترسپين څادر لاندې وينې چې داڅوک دی اوڅه کوي، همدغه شان ته هم هېڅکله نه پټېږې او زه دې پېژنم.
ته پخپله چالاکۍ خپل ځان بل راز ښکاره کوې او زه هم ستا په مخکې څه نه وايم مګر په زړه کې پوهېږم چې ته څوک يې؟ ته پدې پوه شه چه ښه لباس، ښه وينا، ښه شهرت، عزت او اعتبار همدارنګه يو هسک او جګ مقام ته ختل هېڅکله دسړي معنوي معيار نشي لوړولی که څه هم دځينو په نظرکې لوړ ښکاري، ته پدې پوه شه چې که خلک ستاله ظاهري حاله متاثر کېږي او تا بيموجبه ستايي داستاينه تاته هېڅ فايده نشي رسولی اونه ستا په حقيقت کې څه تغير او تحول پينبوي.
هو! که يې سل ځله څوک لعل لعل بولي په ستايلو به لعل نشي کوتي لال
لکه چه يو غمجن سړی پخپله مصنوعي خوشحالۍ ځان نشي خوشحالوی همدغه شان ټول ظواهر د حقيقت په تبديل کې يې دخله اوبې تاثيره دي.
يوټيټ سړی که دغره سر او جګ ځای ته وخېژي هغه ته هرڅه ټيټ ښکاري مګردی هم ټيټ وي او په حقيقت کې هېڅ نه وي لوړ شوی.
نو دا راز لوړوالی يې له دېنه چې د سړي په نظرکې نورټيټ ښکاره کړي او غرورپيداکړي بله فايده نلري.
هو! دا راز لوړوالی سړی له نوروخلکو ځنې لرې کوي او لويوي يې نه!

حقیقت

لکه چې کله کله سړي ته خپله واهمه په توره شپه کې بعضې ډارونکي شان پیداکوي چې هغه یوازې دده په سترګوکې ځاي لري اوبل څوک یې نه ویني، دښمنان او معاندین هم بعضې داسې عیبونه دسړي په شان کې ویني چې نورخلک یې نشي لیدلی او یوازې دهمدوئ تخیل پیداکړی وي،نولکه چې عشق او محبت زموږ سترګې داسې ترې چې دخپل محبوب معائب له محاسنو ځنې نشوبیلولی، حسد او عناد هم زموږ او د حقیقت ترمنځ حایل کېږي او لکه دجهل حجاب ډېر حقایق له موږ ځنې پټوي یایې په بل رنګ ښکاره کوي.
نونه هغه ستاینه حقیقت لري چې مجنون یې دلیلی دسپي کوي او نه هغه عیب چې دښمنان یې په سړي پسې ترې.
نو تر څو چې موږ خپل ځان دعشق او محبت له پنجو او دعناد او حسد له منګلو خلاص نکړو څنګه به حقیقت ته ورسېږو او په څه شان به دحقیقت په شاوخوا کې ازاد فکر وکړی شو؟
نو اورمرو به یا دعشق او محبت لامله د یوه شي په حق کې خوشبین یو اوښه ګمان به وربانديې کوو یا به دنفرت له کبله بدبین یو چې هېڅکله به محاسن نشولیدلی اوهرشي ته به دبد ګمانۍ په سترګه ګورو. په دغه دواړو حالو کې به موږ ته خپل ګمان حقیقت ښکاري مګرله حقیقت نه به ډېر لرې یو.
زما په ګمان ځنې کسان ډېرزیات غولیدلي دي چې دخپلو عیبو په پلټنه کې خپل دښمنان په حقه ګڼي او داګمان یې کړی چې دښمن لکه ائینه دسړي عیب په ربښتیاني صورت سړي ته ورښيي ځکه چې حسد او عناد اورمرو ددښمنانو ذوق او ذایقه دومره خرابوي چې انګبین ورته سکنجبین ښکاره شي لکه چې شیدا وایي:

ګلـــه مـــن یـــم لـــه حاســـده ښـــه متـــاع کانـــدي کاســـده
انګبـــــین ســــــکنجبین کـــــا پـــه مـــزه یـــې تریـــوجبین کـــا

نوکه موږ خپل عیب ددښمن په ذوق پېژنو او د حاسدانو ذایقې ته اعتبار ورکوو، ودې شي چې خپل خواږه تروه وګڼو او ددې په ځاي چې ځان اصلاح کړو له ښو ځنې بدوته واوړو، نوبیابه هم حقیقت ته نه یو رسیدلي او غلیدلي به یو.
هرکله که له دغو شیانو مجرد شو او دخپلو احساساتو او اعباراتو له دایرې بهر شو مګر پدې شرط چې دهمدغې بې اعتباري په نړۍ کې پاتې نشو او لوړ مقام پیداکړو یعنې مایوس نه شو او لا په حقیقت پسې وګرزو ښایي چې هغه وخت موسترګې پخې وي او حقیقت ومومو.
نو زموږ او دحقیقت ترمنځ ډېره لاره ده او هغه وخت وررسېږو چې دجهل له تورتمه و اوزو او د کورکورانه تقلید بوتان مات کړو اوله خپلو هغو نفسي کیفیاتو ځنې هم ځان خلاص کړو چه بعضې شیان موږ ته ښایسته کوي یا یې بد راته ښکاره وي.اوبرسېره پدې دومره تجربه هم حاصله کړو چې ربښتیانۍ او غولوونکی رڼا وپېژنو او پدې پوه شو چې داسمان دغه راڼه ستوري یالمر اوسپوږمۍ ولیدونکي او پرېوتونکي دي او یو ه بله رڼا شته چې هغه دزړه په سترګو لیدل کېږي او داټول شیان دهماغې رڼا په اثرکې پیداشویدي، نو حقیقت لکه یوغمی ترلوړو غرولاندې نه دی اونه لکه دحیات اوبه په تورتم کې ځای لري چې مونږ یې په هېڅ شان ونه لیدلی شو.
بلکه دحقیقت رڼا دومره ځلانده ده چې بعضې نورشیان هم ځلېدونکي ښکاره کوي او موږ لکه چې دسپوږمۍ په شپه دسحر او سپوږمۍ رڼانشو بیلولی همدغه شان دحقیقت درڼا امتیاز هم نشوکولی که څه هم له هرې خواېې په موږ احاطه کړی او مونږ یې په غیرکې نیولي یو نو موږ هر وخت دحقیقت په رڼاکې یو او هر وخت له خپل فکراو بصیرت سر ه سم یوشی دحقیقت مثل او نظیر یاعین حقیقت ګڼو لکه یو مین چې کله دغره زرکه او کله دباغ سروه دخپلې معشوقې نظیر ګڼي او دهوسۍ سترګې دلیلیٰ سترګې بولي، او ډېر ځله لا خپله معشوقه هم په دغه راز نومونو ستایي

اوله حقیقته په لوی لاس ځان لرې کوي. انسان ته خدای دا استعداد ورکړی چې په حقیقت پسې د دهر له حلقې او دجامعې او محیط له غولې واوزي ترڅوچې حقیقت پیداکړي او یوه ملت ته دهدایت رڼا شي.

دمحبت رڼا

سړی چې دمحبت رانجه په سترګوپورې کړي هغه بیا هرشی په یوه ښه رڼاکې وینې او دهر شي ښه ډډه ګوري هو! دا راز خلک هېڅ شي ته دتنقید په سترګه نشي کتلی اونه د اعتراض او عیب لټولو افکار ورته پاتې کېږي.
څوک چې دمحبت تراغېزې لاندې راشي هغه لکه بلبل او بورا دګل په یوه پاڼه خوښ او خوشحا ل وي او ټول باغ په همدغه یوه پاڼه کې ویني، هغه هېڅکله د خزان تصور نشي کولی او نه ورته دنیا بې وفا معلومېږي. مینه او محبت هروخت سړي ته د خوشبینې الهام کوي او ښه ښه ګمانونه ورته پیداکوي، محبت سړی ړوند او ګنګ کړي چې په سترګو عیب لیدلی اوپه خوله یې ویلی نشي، ځکه چې دهغه زړه لکه یوه پاکه مرغۍ په یوه داسې فضاکې طیران کوي چې هلته دبدګمانۍ ګرد او غبار هېڅ نه لیدل کېږي، دمحبت خاوندان هېڅکله لکه منطقیان د چا د دلایلو منطقي ضعف ته نه ملتفت کېږي او نه دچا وینا ورته دسیاست او منافقت له مخې معلومېږي.
هغه هره خبره رښتیا او صدق ګڼي اوپه هېچاکې دغدر، خیانت او فریب علامې نشي لیدلی، مینه ناک خلک هېڅکله لکه فلاسفه دعیب او نقصان ذرات په کائناتو کې نه ویني، لکه هغوئ چې دمحبت اوعشق نازک او خوندور کیفیتونه لکه یومین او عاشق نشي حس کولی اوعشق ته مرض یا جنون وایي.
دمحبت لرونکی لکه یو صوفي دمینې په رڼاکې حقیقت ته رسیدلی وي او نورخلک د خپلواو هامو او ګمانو نو په ګرد او غبار کې ورک وي.
که مور له چاسره مینه او محبت لرو هرومرو به دهغه په حق کې خوشبین یو او لکه پتنګ چې هېڅکله دشمعې حرارت اوسوزیده نشي حس کولی، مور به هم دخپل محبوب په شاو خواکې هېڅ عیب نشولیدلی مګرڅوک چې دخپلو دوستانو په حا ل کې لکه یو مفتش داسې غوراو تعمق کوي او دهغوئ دملامتۍ لپاره قراین لټوي هغه که څه هم کله کله حقیقت ته رسېږي ډېرځله به پخپل اجتهاد کې سهوه کېږي او ددې لامله چې په سلو کې یو ځل حقیقت ته رسیدلی دی هروخت به خپل فکر صحیح او صایب ګڼي.

شعر اوادب

چپه چپې او قراره قراري ده، د سپوږمۍ په سپینه رڼا د مځکې مخ ښایسته اوروښانه دی. هېڅ طرف زوږ او زوګ نشته او دشپې اوله شومه ده. یو ژور لښتی چې په شنه ګیاه پټ او پوښلی دی له اوبونه ډک اوغلی روان دی سړی چې داوضعیت ګوري ګمان کوي چې دا اوبه بې شعوره نه دي چې په عزم او اراده کوم طرف ته ځي.
زه هم په همدغه ګمان ورپسې روان شوم اوتلم، څه شیبه وروسته ګورم چې په یوه شنه باغ کې ګرزم او قدم وهم، پدې باغ کې هر راز بوټي ولاړ دي او دا او به چې له ډېرې مودې را ایسې دې باغ ته راغلې دي د دې باغ په شنو پاڼو، خوږو میوو، ښایسته ګلانو کې یې حلول کړی داشین ښ او تازه چمن یې دانسانانو او د هوا د مرغانو د پاره سمسور کړی دی.

دا اوبه کله دتاک په ږګوکې نښوتلی او ډېر خلک بې پخپل خوند مست کړی او دډېرو نشه بې دېنګوپه پاڼو زياته کړېده په يوه بوټې کې بې ځان لکه عسل خوږ کړی او په بل کې بې د سرکې ترېوالی پيداکړی دی.

دا اوبه برسيره پدې چې ددې ميوو او ګلانو دوجود سبب ګرزيدلی دی په عمران او ابادۍ کې بې هم زياته برخه اخيستی، ددې باغ ديوا ل او ګرد چاپير سرايونه بې سرته رسولي دي، دې او بو يوازې دمځکې په منځ تردد نه دی کړی، کله بې چې په زړه کې د همدردی حرارت پيداشوی د او قيانوس له دريابه راجګې شوي او په وچو ميرو بې درحمت څاڅکي ورولي دي، اوکله د ګل له پاڼو هواته هسکې شوې دي.

همدغه اوبه دی(دنوعيت په لحاظ) چې کله ږلۍ ورځنې جوړه شوېده او کله شبنم شويدی، همدغه او به دي چې د ډېروخلکو تنده بې ماته کړې او له مرګه بې نجات ورکړی دی او کله بې لوی لوی فرعونان غرق کړيدي.

هو! پدې او بوکې هر راز صلاحيت شته چې کله په تيغ کې ځای نيسي او د تورې آب په ځای کوي او کله دګل په پاڼو (ښايسته جامه) کې ننوزي دحسن او جما ل مظاهره کوي، ځينې وخت لا دصدف زړه کې ځان تربيه کړی او دجوهري په دکان کې دتجارت بازار تودوي، ښه فکر وکړئ! په دنياکې بل شی هم شته چې داټول کارونه ورځنې واخيستل شي؟ هو! شعر او ادب.

شاعر او عالم

دوه شيه دي چې يوه ته شعر اوبل ته حکمت يا علم وايي، يوېه عقلي استدلال او منطقي قياس دحق او حقيقت اثبات کوي، بل په تخيلي دلايلو اوسحري کيف سړی حقيقت ته رسوي، شعر دعشق او مينې رڼا په زړونو کې پيداکوي او علم وحکمت دعقل په نور ذهنونه روښانه کوي، دا دوه شيه که څه هم دخپل تعريف په لحاظ سره بيل او جلادي، مګر لکه اوبه او هوا کله يو په بل باندې بدليږي او دا دواړه زموږ دحيات لپاره ضرور دي.

نوکيدی شي چې شعر حکمت او حکمت شعرشي، لکه چې زموږ اسماني کتاب هم له ځينو اشعارو په حکمت سره تعبير کړي او په همدغه سبب زموږ ډېر مشا هير هم د شعرا په تذکره کې راغلي او هم دعلم او عرفان بيرغ جګوونکي دي، نوهغه څه چې د شاعر له خولې اوريدل کيږي هغه هم حق او حکمت وي مګر دزړه له سوزه سره لکه چې علامه اقبا ل وايي:

حـــق اګرســـوزی نـــدارد حکمـــت اســـت شـــعر ميګـــردد چوســـوزازدل ګرفـــت

نودا بايد ومنوچې شعر او حکمت کله لکه دسپوږمۍ اوسحر رڼا چې په يوه افق کې جمع کيږي دا دواړه هم په يوه ذهن او دماغ کې يوځای کيږي چې يو بيان هم شعر اوهم حکمت ګڼل کيږي او يوسړی هم شاعر او هم عالم يا حکيم کيدی شي. مګر له دې خبرې هم بايد سترګې پټې نکړو چې شعري تعبير اوعلمي تعبير ډېر فرق سره لري، علمي تعبيرله هرې خواپه حق او حقيقت احاطه کړې وي او دقيق نکات هم ورځينې نه وي پاتې، مګر شعري تعبير اوقافيې په محدوده دايره کې حقيقت ته يو اشارت کړې وي خو دا اشارت لکه د معشوقو سترګک دومره پرکيف او جذاب وي چې له يو ه علمي کنفرانس څنې عميق او بادوامه تاثير لري.

علم او حکمت دحقیقت له مخه ټول لباسونه لرې کوي او پخپله تشریح او تجزیه دیوې موضوع عروق اوشرائین اوټول فقرات ښکاره کوي مګر شعربې پس له تزئین او ارایش ځنې په یوه ښه لباس کې نیم پټ او نیم لوڅ ظاهروي چې هر څوک ورباندې زړه بایلي او پرې مین شي.که موبږ د شاعر خاص لفظ د ادب په عام لفظ بدل کړو نو ادبي تعبیر هم لکه شعري تعبیر داسې وي چې په یوه فلسفي اوعلمي تحقیق نه وي بنا، بلکې کله کله په علمي لحاظ غلط هم بلل کیږي.

څومره دمخه ماپه مصري مجلاتو کې یوه جمله د اقتراح په ډول ولیده چې د ښوښو لیکوالو توجه یې ځانته جلب کړې وه او سره له دې چې هر یوه په علمي لحاظ غلطه ګڼلې وه،ښه څه یې پکې لیکلي و. جمله داوه:

عمل څه کوي او موږ کومې خواته بیایي دسعادت لورته اوکه هلاکت ته؟ په دې عبارت کې علم لکه یو قاید داسې ښودل شوی چې موږ یې خوزولی یو او چېرته موبیا یې او دا څرګنده ده چې علم دا اقتدار نلري بلکې دیوه موټر یابیړۍ مثا ل لري چې موږ ورباندې خپل ځان یوځای ته رسوو مګر دا جمله سره له دغه علمي نقصانه پخپله ادبي جاذبه لیکوا ل مجبوروې چې په دغه موضوع کې څه ولیکي او هر سړی دې خبرې ته ملتفت کړي چه نن د دنیا متمدن او علم لرونکي قومونه له خپل علم او تخنیکي معلوماتو څخه د خپل استهلاک اوبربادۍ په لاره کې کاراخلي.

نوویلی شو چې اکثره شعري او ادبي تعبیرونه همدغه شان جاذبیت لري او یوې مهمې موضوع ته دخلکو مخه راګرزوي مګر علمي تدقیق پکې نه وي شوی.

هرکله چې موږ تریوې اندازې دشعر او حکمت یاعلم په ټکو لږه رڼا وغورزوله او داخبره مو هم لږه څرګنده کړه چې شعر او حکمت څومره بیلوالی او څومره نږدېوالی لري نو اوس راځو د هغې ورځې بحث ته چې دڅوکسوپو هانو په مجلس کې دشاعر اوعالم په شاوخوا کیده، په هغه ورځ یوعالم چې شعري برخه یې هېڅ نه درلوده شاعرته په همدومره اهمیت قایلیده چې دلږ ساعت لپاره یومجلس تودولی شي چې څوکسه یې خواته یوه شیبه راټول شي اوبس.

ده ویل چې شاعر یو بې ثباته شخص دی چې په یوه اساس باندې نه وي روان او هرساعت یې فکر او حا ل بدلیږي مګرعالم لکه یوغر په هروخت اوهر حا ل کې ثبات او استقامت لري اودیوه فکر خاوند وي.

لېده یې داچې ده عالم ته داحق ورکاوه چې دیوه قوم مقتداشي او دسعادت لورته یې بوزي مګر شاعرته په دغه مقام نه وقایل له ده ځنې که څه هم چاپوښتنه ونکړه چې دی څه دلایل لري مګر ښایي چې دده دلیل به همداو چې دشعر اساس تخیل دی اوهغه یو اساسی شی نه دی هر ساعت بدلیږي اوبیل رنګ پیداکوي او دعلم اساس هغه یقیني مقدمات او دلایل دي چې عقل یې تزکیه او تصدیق کوي او هره شیبه نه بدلیږي دده دغه وینا دمجلس اکثرو خلکو په ښه وایي اوحق وایي باندې تلقي کړه مګر زموږ د مجلس یو ښاغلی ملګری له شعر او شاعر ځنې تر یوه حده مدافعه وکړه او یوه بل مشرسړی د فیصلې په ډول وویل چې شعر یو قالب دی ښه اوبد، صحیح او غلط هرڅه پکې اچول کیږي نو ښه اوبد یې بد دي. مګر هغه چا چې شعر او شاعر ته په کمه سترګه کتل هغه وویل:

هو! شعریو نیمګړی قالب دی چې حقیقت پکې پوره نه راوړل کیږي. د دې خبرې ځواب خو موږ مخکې ورکړ چې شعریو حقیقت پوره نشي راوړلی مګرداسې جذاب اشارت ورکوي چې تاثیر یې له عام بیان او تعبیر ځینې، ډېر زیات او بادوامه وي نو اوس به راشو دې خبرې ته چې ایا دغه فیصله موږ منلی شوکه نه؟

له دې فیصلې ځنې خومعلومیږي چې شعر دیوه ظرف حیثیت لري چې دارو او ز هر دواړه پکې اچول کیږي او پخپله هېڅ شی نه دی که دفیصله کوونکي غرض همدغه وي موږ هېڅکله دانشو منلی چې شعرلکه یولوښی وګڼو او نور اهمیت ورنکړو ځکه چې شعر پخپله دوا ده چې دوایي خاصیت او تاثیرپکې حلول کړی او یوله بله د هیولی او صورت نسبت لري او که کله کله له شعر ځنې یوضرر ولیدل شي نو دا راز مخالف تاثیر په هره دواکې کله کله دبعضې موجباتو په سبب لیدل کیږي او علم هم ځینې وختونه دفکري او اجتهادي سهوو په سبب ضرر رسوي نو موږ پدې ځای کې هم فیصله کوونکی خپلې فیصلې ته ملتف کوو او هم هغه چا ته چې شعر او شاعر ته په ښه سترګه نه ګوري، وایو چې که دی ټول شاعران په نظرکې ونیسي او یو شاعر دتمامو شاعرانو نمونه ونه ګڼي دی به د فیلسوفانو او متصرفینو د

عالمانو او حکیمانو په ډله کې ښه ښه شاعران پیداکړي ا و دا به ورته معلومه شي چې شاعر هرومرو دغسې بې ثبات اوبې استقامته نه وي لکه ده چې تصور کړی دی، شاعر هم لکه یو ډېر لوی سړی یوداسې استقامت لري چې نه بې دزمانې بهارله چتې باسي او نه بې خزان سر راټیټولی شي لکه چې رحمان بابا وایي:

لکــه ونــه مــستقیم پخپــل مکــان یــم   کــه خــزان رابنــدې راشــي کــه بهــار

په شاعرانو کې هم لوی لوی خلک اولکه خوشحا ل خان خټک دټینګ عزم خاوندان پیدا کېږي چې نه ددښمنانو لښکرې او نه دحاسدانو خبرې دده په قوي اوغښ زړه کې څه ویره اوحرکت پیداکولی شي لکه چې پخپله وایي:

دعـــــالم ډېـــــرې خبـــــرې ددنیـــــا تـــــورې لـــــښکرې

زړه مـــې نـــه ښـــوري لـــه ځایـــه غرخوهـــسې وي کـــه نـــه

که شاعران یوازې دتخیل خاوندان وای او نور اساسی افکارو بې په ذهن کې ځای نه نیولی هېڅکله به لکه اقبا ل دیوه نصب العین او مستقیم فکر خاوند سړی په شاعرانوکې نه پیداکیده اولکه حکیم سنایي او عطار، سعدي او رومي غوندې اشخاص به د شاعرانو په ټولګي کې نه ښکاره کیدل اونه به لکه بوعلي دعمیقو افکارو خاوند دشعرویلو اقتدار درلود، شاعر هم انسان دی او انسان ته خدای هر راز استعداد ورکړی، که شاعرله نورو خلکو ځنې زیاته برخه نه وي اخیستی نونیمګړی خوبه نه وی پاتې شوی.

دتورې رڼا

د زمانې امیل چې شپې او ورځې بې لکه د زنځیرکړی یوله بله ترلي دي او دشپو او ورځو، میاشتو او کلونو، قرنو او پیړیو په حساب لوبې او وړې حلقې لري سړی پکې عجیب و غریب واقعات او مختلفې صحنېویني. نن چې مونږ داستقلال په نامه یوداسې ورځ لروچې شپه بې هم له نورو ورځونه روښانه ده او ددې ورځې په لمن کې مونږ د خپلواکۍ او ازادۍ شرف او وقار موندلی او هرشیبه بې زمونږ په نظرکې ډېرقدر او قیمت لري، دا ورځ مونږ ته یوه داسې شپه هم رایادوي چې له ډېرې تیارې سترګه په سترګه نه ښکاریده او بیخې تور تم و. داتورتم دسحر او طلسم یوه داسې تیاره وه چې مونږ بې په غټو سترګو ویده کړي وو او خلکو به راباندې لوبې کولې، پدې تیاره کې به ددې غرو رغو په هغو زمریانو د استعمار لاس راښکول کیده چې پخوابه بې خلک له تش صورت وېرېدل او چابه ورته په زغرده نشو کتلی. دې تیارې دپښتو نخوا د آسمان لمنې په تورو وریځو لړلې وې او داسې معلومیده لکه چې پښتانه پاس په اسمان کې یوستوری نه لري. په دغه شپه دبد بختۍ یو ه داسې سیلۍ را الوتې وه چې زمونږ ټولې ډیوې بې وژلې وې او په هېڅ ځای کې دامیدرڼا نه ځلیده. زمونږ زړونه لکه ساړه نغري له حرارته تش او خالي و اود ملیت په کالبوت کې مو د حیات او ژوند ګرمي بیخي لړه وه، پدې وخت کې ناڅاپه زمونږ په مخکې یوه داسې رڼا وبرېښېده چې زمونږ حا ل او استقبا ل بې روڼ او روښانه کړ او زمونږ توره شپه بې په سحر بدله کړه.

دا رڼا زموږ دهغې توري برق اوبرښنا وه چې هروخت ورباندې پښتنو خپله مخه رڼا کړېده او خپلې بدبختۍ تورې تيارې يې پرې ورکې کړېدي.
په دې رڼا کې دومره تودوالی او حرارت و چې زمونږ په ګوګل کې يې سړه وينه توده کړه او ډېر ژر يې زموږ په حا ل او استقبا ل کې تغير او تحول پيښ کړ.
په دې رڼاکې موږ دحيات هغه اوبه دتورې په خوله کې پيداکړې چې سکندر په تورتم کې لټولې.کله چې موږ له دغې تيارې رڼا ته راووتو او د پښتو نخوا دغرويه څوکو باندې د سعادت وړانګې اوپلوشې وځرکېدې زموږ په زړوکې دحيات مينه، دوطن محبت، د مليت احساس، دعلم اوترقۍ شوق او د ژوندانه ټول صفات او خوهشات پيداشوه، د وطن ښايسته غرونو او شنو ناوونو، ډکو سيندونو او ګڼو ځنګلو زموږ په زړه کې وطني عشق پيداکړ، موږ په همدغه رڼاکې خپل ځان وپيژانده اوپه ځان مو ويسا پيداشوه چې ملي غرور او افتخار هم ورسره ترلی دی.
مونږ په دې وپوهيدو چې ددنيا طوفانونه هېڅکله مونږ دنړۍ له مخې نشي ورکولی او نه دغه راز لړې او تورې وريځې زموږ دسعادت درڼا مخه نيولی شي.
هو! موږ حق لروچې پخپل قوي او متين موجوديت ونازېږو او ووايو چې موږ هغه خس او خاشاک نه يو چې د حوادثو سيلۍ مو تيت په ترک کړي ځکه چې موږ پخپله پښتو او پښتونواله دهر راز مشکلاتو مقابله کولی شو، او د پښتنو په اصطلاح اسمان ته تېره غورزوو او سرورته نيسو.
موږ هغه ښاغلي پښتانه يو چې ځان راته ډېرلوی او سترښکاري او دخپلې سيمې درنښت خپل ملې افتخار، دپښتونولۍ ننګ او ناموس دتيرو پښتنو ښه نوم په داسې ډول ساتو لکه چې يو ډېر پاک او له مينې ډک مين دخپل مقدس عشق احترام او حرمت ساتي.
موږ ته دخپل پلارنيکه توره محبوبه ښکاري او هميشه يې لوړوالی او ځليده غواړو، تر څو چې له ځړ اسمانه تندر او زلۍ اوري اوانسان دخپل اوپردی تميز کولی شي د پښتون توره به لکه يدبيضاپه دنياکې ځلېږي اوټول پښتانه به دتورې په رڼاکې ژوندکوي.
موږ خپل ځان او خپله خپلواکی، خپل پښتني موجوديت اورمرو ساتو او له سروماله ورباندې تېرېږو، مګربايد په دې پوه شو چې موږ داپه څه شان ساتلی شو؟ ددې پوښتنې په ځواب کې څه شی چې زما په نظرکې ډېر مهم معلومېږي هغه زموږملي تربيه پښتني خويونه او پښتونواله ده ترڅو چې موږ پښتانه يو او پښتونولي لرو زموږ د خپلواکۍ اولوړتيا جنډه به اورمرو پورته وي اوپه ازاده هواکې به دازادۍ په ورمه رپېږي، هو! دا رښتيا اوکټ مټ حقيقت دی ترڅوچې ديوه قام په نفسي کيفيت او حا ل کې تغير پيښ نشي د هغوئ په حا ل کې خدای هم تغير نه پېښوي، ترڅو څوک پخپله ځان خاته ونه غورزوي لوی څښتن يې دذلت او انحطاط په کنډو کپروکې نه اچوي زموږ ملي اوپښتني روح په دومره لوړه او هسکه فضاکې ګرزي چې که موږ يې پخپله راښکته نکړو دهېچا دلينډې غشی نه ور رسېږي اونه دچاله تاثيرلاندې راځي. وروسته تردې چې زه دځان په ساتلو کې پښتني اخلاقوته په اوله درجه اهميت قايلېږم نو بيا علم اودنن ورځې مختلف فنون، ثروت اوبډايي او ځيني نورشيان هم ضروري ګڼم، که موږ علم او بصيرت نلرو خلک موپه سحر اوچل ترخپلې اغيزې لاندې راولي او لوبې راباندې کوي، که موږ شته او ثروت نلرو زما نه مو وږی کوي او د نورو دام ودانې ته موراتيتوي، که موږ فن او تخنيک نلرو پخپل لاس ځان اورته غورزو او له ځان سره دښمني کوو، نن خلک دحربي فنونو په قوت داسمان له وريځو اولړو کاراخلي اوپخپلو دښمانو باندې تندراورلۍ وروي، نن خلک دصنعت اوحکمت په مرسته هغه هوا چې دحيات مهم عنصردی دمرګ اله ګرزوي او ددښمن په حق کې ورځنې د زهروکار اخلي. که څوک غواړي چې په دې عصر کې خپل ځان اوخپله خپلواکي وساتي هغه بايد دومره کامل انسان وي چې خپل هرڅه يې پخپل لاس کې وي او د خپل هر مرض علاج وکړی شي، پدې وخت کې که نور هېڅ نه وي

خلک دیوه قام دلاندې کولولپاره بعضې داسې مکروبونه دهغوئ په وجود کې انجکش کوي چې ډېر ژر بې ملي وینه فاسدوي او روح بې وژني. نوبرسیره په نورو خبرو نن د ازادۍ ساتلو لپاره ډاکتري هم لازمه ده.
نن ځینې کسان دنورو داسارت لپاره خپل ځانونه ښایسته کوي او پخپل ښکلیتوب ور ځنې زړه وړي نوسړی باید هېڅکله لکه بلبل دچاپه ښایسته ګلانو زړه بای نلي او په پردي باغ کې اسیر نشي بلکه خپل ځان، خپل ملیت، خپل دودونه خپله ناسته ولاړه له هرچا ځنې ښه وګڼې اوخود ي ولري. ترڅو چې یوملت خپلې ټولې نیمګړتیاوې پوره نکړي او خپل ځان د بل له احتیا جه ونه ژغوري هغه په دنیاکې پوره اوحقیقي ژوندون نشي کولی اوپه هرراز چې وي د نورو ترتاثیر لاندې راځي.
سړی باید دې ټکي ته ښه متوجه شي چې انسان چې هرڅومره مدني شوی او مدنیت ته ورنږدې شوی دی هماغومره بې ډار او ویره ورکه شوې او نور ژوندي او زیروح شیا ن بې خپل لاس لاندې کړ ي دي او له خپلې اغیزې لاندې بې راوستلي یعنې انسان دمدنیت په مرسته په وحشت باندې غالب شوی اوقوت بې موندلی لکه چې اوس هم ددنیا متمدن قومونه په وحشیانو اونیم وحشیانو باندې حکومت او حکمراني کوي نو که څوک غواړي چې دنن ورځې د مدني اقوامو ترتاثیر لاندې رانشي باید اورمرو په مدني سیرکې ځان ورسره برابر کړي او تمدن ته په سپکه سترګه ونه ګوري.
په دنیا کې صلح یوطبعي قانون دی او لوی ښتن هم مونږ پوه کړي یو چې دا مځکه د صالحانو میراث دی او صالحان به وربانډې تسلط لري، دلته غرض هغه صلاحیت دی چې دمځکې دمخ حکمراني پرې کېږي چې داصلاحیت داسلام په ابتداکې په عربو کې پیدا شوی او زمونږ پښتنو په ملیت اوپښتنولۍ کې اغېزل شوی دی.
مونږ باید داصلاحیت هېڅکله له لاسه ونه باسو،او وربانډې ټینګ اوسو، ددې صلاحیت لمړی نښه داده چې مونږ په حق او حقیقت ټینګ ولاړیو او ملګرتیابه بې کوو، هېڅکله به مو زړه ته خوف او ویره لارنلري او دضرورت په وخت کې به وینې تویول راته هېڅ ښکاري اوله مرګه به نه ویریږو، بلکه دخپلې اسلامي او ملي لوړتیا دساتلو دپاره مرګ،ابدې ژوندون اوخپل سعات بولو او ددنیا د هر راز سختیو اومشکلاتو په مقابل کې به لکه دخپل وطن لوړاوهسک غرونه په هرمیدان سر لوړی ولاړیو، عزم او اقدام به مو ډېر ټینګ اوکلک وي.
ایثار اوقرباني به ډېرلوی افتخار ګڼو، اتفاق او اتحاد به مو هېڅ شی نشي خرابولی، پخپل مینځکې به یوله بله مینه او محبت، پیرزوینه او رواداري لرو او دخپل مقدس دین او ګران وطن د دښمنانو په مقابل کې به دسختو زړو خاوند یو، دلوی ښتن په ضعیفو مخلوقاتو باندې به زړه سوی لرو، عدل او انصاف به را ته له هر شي ښه ښکاري، د بې ننګۍ ژوندون به په هېڅ شان نه قبلوو او دخپل مقدس اوپاک مقصد لپاره به له سراو ماله تېرېږو، خپل ځان او اولاد به د خدای درضا لپاره قربانوو اوبې له خدایه به بل هېچاته سرنه ټیټوو، دا ځکه چې دخدای له بندګي سره بله بندګي نه کېږي او نه خدای پاک په دې باندې راضي کېږي چې دده بنده دبل چابندګي وکړي.
هو! مومن اومسلمان باید اورمرو حر او ازاد وي اوپښتون باید تل ازاد اومستقل وي نو تل دې وي زمونږ ازادي اوخپلواکي ا وهمیشه دې وي پښتواوپښتنواله.

خوړ ژوند

غر په غره نه ورځي. اوسږی په سړي ورځي - دهمدغه تک له کبله چې وګړي بې یو له بله لري، سړي ته دنورو ژوندون څه ناخه څرګندېږي او راز راز وګړيويني.

یوه ورځ زه یوداسې سړي کره پېښ شوم چې پوله اوپتی بې هېڅ نه درلوده او په کورکې بې دمږک لکۍ هم نه سپیره کیده.

ده خپلې شپې او ورځې په لو او لور تېرولې او دکاله ټول خرڅوری بې دومره نه وچې دیوه بدای اوشته من سړي دغاړې کالي شي.

پدې کاله کې بې له سپورمۍ بله ډیوه نه وه او نه چا بې له خپل لاس او مړونده بلې سرويږدی درلوده.

دې سړي په دغه ورځ برسیره پدې چې خپل زوی(کټوری) ته یوه سدری او یوه سره خولۍ راوړې وه کورته بې هم څه غوښه اخیستې وه کټوري چې وروسته له ډېرو وختونو نوې نزی خولۍ موندلې او نوې سدرې بې اغوستې ده له هلکانو سره په کوڅوکې منډې وهې کله چې کاله ته راشي او دغوښو کټو په نغري باندې ووینې په منډه بیرته ځي او په نورو هلکانو زیری کوي چې موږ نن غوښه پخه کړیده.

هغوئ که څه هم په دغه ورځ لا څه ډېرې ورځې بې غوښه په سترګو نه ده لیدلې، خودپښتنو زامن دي دا ورته ښه نه ښکاري چې ددوئ له کاله نه په بل کورکې ښه څه پاخه شوي وي اونه دا زغملی شي چې دوئ دې له چانه ښکته اوتیت وي.

نو هر یوه به چا یو څه اوچابل څه ښودل اوخپل نکولی به بې ستایه، چابه ویلې چې موږ لړمون پوخ کړی و چابه ویلې چې موږ نن چرګ باندې کړیدی داخبرې دوئ پداسې خوند کولې لکه چې لګیاوي او خوري بې، نه خداېږوپه خوړلوکې بې دومره خوند نشته لکه دوئ بې چې له نوم اخستلو خوند اخلي.

یوازې کټوری له هلکانو سره داخوړې خبرې نه کوي موربې هم له ښځو سره ناسته ده اووایي: لاړه شم چې دغوښو کټو مې ونه سوزي. غوښه خو نه سوزي، ځکه چې کټو ترخولې له اوبو ډکه ده هغه ترسبا هم نه وچېږي خودا غواړي چې نورې ښځې خبرې کړي، دکټوري پلارچې خپل ګلالی ځوی په ښو کالیوکې ويني، من من غوښې اخلي او په کالیوکې نه ځایږي خوله بلې خواچې دخپلې ښځې زاړه ټیکری او شکیدلي کمیس ته ګوري سوراو تور ټول بې په زړه کې ګرزي خو چې هرڅومره خپلې سترګې یوه خوا بله خوا غړوي داسې څوک نه وينې چې دده زړه پرې ورشي اوڅه پورترې وغواړي.

سره لدې چې پدې کاله کې هېڅ نه و خو خوښي او د ژوندانه خوند پکې زښت ډېر و اوله بډایانو ځنې ددوئ ژوند ډېر خوږ و ځکه چې دشتمنو اوبډایانو زړونه تل هغه څه غواړي چې هېڅکله بې لاس نه ورسېږي.

هو! ددوئ خوښي او زړه ښه والی دومره وړیا نه وي چې په دومره ورو ورو خبرولاس ته راشي، ددوئ سترګې په ټوله نړی هم نه مړېږي دلویو اوشتمنوکورو لاڅه چې وروته هم ډېر خوندور څیزونه بیخونده شوي وي او وریښمینې ټوټې ورته لکه بیستې داسې ښکاري، ددوئ نری وریجې که هرڅومره غوړې او غوښې پکې ډېرې وي د نورو سورسک او شنو سبو یا شړومبوته په خوند کې نه رسیږي، نه پوهېږم چې داولې؟ نوښه ده که ښه څیزونه دنوروپه مخکې ایښي وي خوند خو ددوئ په برخه رسیدلی دی او خوښي هم ددوئ په کاله کې ده.

نه یوازې دا نه، روغتیا اوجوړوالۍ هم دوئ ته ورکړشوی دی، دوئ هېڅکله لکه بډایان په لواړو وریجو اوکلکو غوښو نه نس خوږي کېږي او نه هغومره ژرژر ناروغتیا ورته پېښېږي، دوئ بې تروو څیزونو، ښایسته ډېره ډوډۍ خوړلی شي

اوکه نورځه نه وي دغرو پرکي، نانګه اومونانې، شنې او داسې نور......هم خوړلی شي ځکه چې دوئ لادپستو اوخوندورو ځیزونو خوند نه دی لیدلي.
نه نه لیدلي بې دي خو په همدغو ځینې ونوکې لکه چې رحمان بابا وایي:

پتنګانو لره خدا ی په اورکې ورکړ هغه عیش چې بې بلبلې په ګلزار کا
خرقه پوشوپه خرقه کې دي مونډلي هغه حظ چې په دنیاکې دنیا دار کا

پای

Bala Dewa

www.ulfat.de